

Asia: VN/14657/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Tasa-arvovaltuutettu kiittää mahdollisuudesta saada lausua lasten kotihoidon tukea koskevasta hallituksen esityksestä.

Tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on valvoa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, jäljempänä tasa-arvolain) noudattamista. Tasa-arvovaltuutettu edistää myös tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamista ja antaa tietoja tasa-arvolainsäädännöstä. Tasa-arvovaltuutettu on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton lainvalvontaviranomainen, joka toimii oikeusministeriön hallinnonalalla.

Tasa-arvovaltuutettu on arvioinut hallituksen esitystä toimivaltansa mukaisesti sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Esityksen tavoite ja keskeiset muutokset

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan, että kotihoidon tuen maksamisen edellytykseksi säädettäisiin kolmen vuoden asumisaikavaatimus perheen molemmille vanhemmille. Yhden vanhemman perheissä asumisaikavaatimus koskisi lapsen kanssa asuvaa vanhempaa. Asumisaikavaatimuksen täyttymistä edellytettäisiin myös lapsen kanssa asuvalta muulta huoltajalta ja vanhemman tai muun huoltajan avio- tai avopuolisolta. Kotihoidon tukea ei näin ollen lähtökohtaisesti maksettaisi, jos lapsen perheeseen kuuluva vanhempi, muu huoltaja tai vanhemman tai muun huoltajan avio- tai avopuoliso on asunut Suomessa alle kolme vuotta 16 vuotta täytettyään. Muutos koskisi tilanteita,

joissa muutto Suomeen on tapahtunut ehdotetun lain tultua voimaan. Lain voimaantullessa maksussa oleviin tukiin ehdotetulla muutoksella ei kuitenkaan olisi vaikutusta.

Esityksen mukaan muutoksilla tavoitellaan hiljattain maahan tulleiden pienten lasten vanhempien nykyistä nopeampaa kotoutumista sekä lasten yhteiskuntaan integroitumista ja kotimaisen kielen oppimista. Tavoitteena on, että vähemmän kuin kolme vuotta Suomessa asuneet pienten lasten vanhemmat valitsisivat lapsen hoitomuodoksi nykyistä useammin varhaiskasvatukseen osallistumisen, ja että vanhemmat ohjautuisivat nykyistä enemmän kotoutumispalveluiden piiriin.

Tasa-arvovaltuutettu pitää maahan tulleiden pienten lasten vanhempien nykyistä nopeampaa kotoutumista ja lasten yhteiskuntaan integroitumista sinänsä kannatettavana tavoitteena. Uudistuksessa tulee kuitenkin varmistaa, että muutokset eivät heikennä perusoikeuksien toteutumista tai sukupuolten tasa-arvoa.

Viranomaisen velvollisuus edistää sukupuolten tasa-arvoa

Velvollisuudesta edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnallisessa toiminnassa säädetään perustuslain (731/1999) 6 §:ssä.

Tasa-arvolain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä (1 §). Tasa-arvolaissa säädetään lisäksi viranomaisten velvollisuudesta edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Viranomaisten tulee esimerkiksi luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. (4 §).

Tasa-arvovaltuutettu muistuttaa, että velvollisuus edistää tasa-arvoa koskee myös lainsäätäjää. Tasa-arvon edistämistä voidaan toteuttaa esimerkiksi arvioimalla hallituksen esitysten sukupuolivaikutuksia. Arvioinnin tavoitteena tulisi olla tasa-arvon toteutuminen käytännössä. Vaikutusarvioinnissa on hyvä ottaa huomioon esimerkiksi, miten naiset ja miehet eroavat toisistaan eri etuuksien ja tukimuotojen hakijoina, miten eri etuudet ja tuet jakaantuvat naisille ja miehille sekä etuuksien käytön mahdolliset tosiasialliset rajoitteet eri sukupuolten välillä. Arvioinnissa tulee huomioida esimerkiksi hoivan sukupuolittunut luonne.

Tasa-arvovaltuutettu toteaa lisäksi, että monet hallituksen aiemmat sosiaaliturvaan ehdottamat muutokset vaikuttavat erityisen haitallisesti samoihin ihmisryhmiin, kuten yksinhuoltajiin tai lapsiperheisiin. Tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan sukupuolivaikutusten arvioinnissa tulisi ottaa huomioon sosiaaliturvaan kohdistuvien muutosten kumulatiiviset vaikutukset eri ihmisryhmiin ja sukupuolten tasa-arvoon.

Hallituksen esityksessä sukupuolivaikutuksia on arvioitu, mutta vaikutusarviointi jää tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan puutteelliseksi tasa-arvon tosiasiallisen toteutumisen sekä sosiaaliturvaa koskevien muutosten yhteisvaikutusten arvioinnissa.

Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon

Tasa-arvovaltuutettu esittää huolensa siitä, että esityksessä ehdotetuilla uudistuksilla voi hyväksyttävänä pidettävistä tavoitteistaan huolimatta olla sukupuolten tasa-arvoa vahingoittava vaikutus.

Hallituksen esityksessä ehdotettujen muutosten on arvioitu vaikuttavan korostuneesti naisiin. Esityksessä tuodaan esiin, että Kansaneläkelaitoksen tietojen mukaan noin 93,5 prosenttia kotihoidon tuen saajista kohderyhmässä oli naisia vuonna 2024.

Esityksessä on arvioitu, että muutoksilla olisi naisten taloudellista asemaa ja taloudellista itsenäisyyttä parantavia vaikutuksia, kun naiset siirtyisivät töihin tai ilmoittautuisivat työttömiksi työnhakijoiksi. Esityksessä todetaan lisäksi, että pitkään kotona lapsia hoitaneiden maahanmuuttajavanhempien kielitaito jää tutkitusti usein heikoksi, joka voi vaikuttaa kielteisesti näiden vanhempien, korostuneesti naisten, mahdollisuuksiin ja edellytyksiin toimia suomalaisessa yhteiskunnassa ja näin ollen myös sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen. Tasa-arvovaltuutettu pitää tavoitetta maahanmuuttajanaisten taloudellisen aseman ja yhteiskunnallisten toimintamahdollisuuksien parantamisesta kannatettavana.

Esityksessä on kuitenkin arvioitu, että uudistuksella voisi olla myös kielteisiä sukupuolivaikutuksia tilanteissa, joissa toinen vanhemmista jäisi hoitamaan lasta kotiin siitä huolimatta, ettei olisi oikeutettu kotihoidon tukeen. Esityksessä on arvioitu, että näin toimisi noin puolet kohderyhmästä, ja että lasta jäisi useimmiten hoitamaan perheen äiti. Tällaisessa tilanteessa kotona lasta hoitavan vanhemman on arvioitu lähtökohtaisesti olevan taloudellisesti riippuvainen toisesta vanhemmasta, minkä on arvioitu vaikuttavan kielteisesti erityisesti naisten taloudellisen autonomian toteutumiseen, ja siten myös sukupuolten tasa-arvoon.

Tasa-arvovaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että ilman kotihoidontukea ja lasten varhaiskasvatusta jäävien kotitalouksien arvioitu prosentuaalinen määrä on merkittävä. Arvio herättää huolen siitä, että asumisaikavaatimus ei tule johtamaan tavoiteltuun lopputulokseen. Tasa-arvovaltuutettu katsoo lisäksi, että uudistuksella voisi muutoinkin saavuttaa sille asetettuja tavoitteita vain, jos varhaiskasvatuspaikkoja on tosiasiallisesti tarjolla.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia on antanut 29.10.2025 lausunnon hallituksen lasten kotihoidon tukea koskevasta esitysluonnoksesta sosiaali- ja terveysministeriölle. Lausunnossaan on pidetty ongelmallisena tilannetta, jossa kotihoidon tuki poistetaan asumisaikavaatimuksen perusteella, mutta tavoitteet jäävät toteutumatta eli lapset eivät saa varhaiskasvatusta eikä vanhempi kotoutumispalveluita. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian mukaan jatkovalmistelussa olisi syytä kiinnittää yksityiskohtaisemmin huomiota siihen, miten turvataan kotiin ilman kotihoidon tukea jäävien vanhempien tavoittaminen ja heidän kotoutumistaan tukevat palvelut.

Tasa-arvovaltuutettu yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian näkemyksiin ja kehottaa lainsäätäjää huomioimaan jatkovalmistelun ja toimeenpanon yhteydessä lainsäädännön vaikutukset ilman kotihoidon tukea ja lasten varhaiskasvatusta jäävien vanhempien sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen.

Esityksen vaikutukset lapsiperheisiin ja yksinhuoltajiin

Tasa-arvovaltuutettu esittää lisäksi huolensa lasten kotihoidon tukeen esitettävien muutosten sekä viimeaikaisten sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten yhteisvaikutuksista lapsiperheiden ja yksinhuoltajien asemaan.

Tasa-arvovaltuutettu yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian antamassa lausunnossa esitettyyn huomioon siitä, että kotihoidon tuen puuttumisella voi olla merkittävä vaikutus kohderyhmän perheiden tulotasoon, ja että ehdotus voi toteutuessaan entisestään kasvattaa kuilua jo alun perin taloudellisesti vaikeassa tilanteessa olevien ja muun väestön välillä. Tasa-arvovaltuutettu korostaa, että sosiaaliturvaan tehtävien muutosten yhteydessä on tärkeää seurata haavoittuvassa asemassa olevien lapsiperheiden asemaa, ja mahdolliset negatiiviset vaikutukset on kompensoitava muilla tukimuodoilla. Tasa-arvovaltuutettu pitää lisäksi huolestuttavana eri uudistuksien yhteisvaikutuksia, jotka kohdistuvat erityisesti jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin.

Tasa-arvovaltuutettu kiinnittää lisäksi huomiota esityksessä esiin tuotuun seikkaan, jonka mukaan vuoden 2024 lasten kotihoidon tuen saajamääriin perustuvan arvion mukaan kohdejoukosta lähes puolet olisivat yhden vanhemman perheitä. Tasa-arvovaltuutettu muistuttaa, että lapsiperheistä erityisen haavoittuvassa asemassa ovat yksinhuoltajat, joille työ- ja perhe-elämän yhdistäminen on usein korostuneen haasteellista. Tasa-arvovaltuutettu edellyttää, että sosiaaliturvan muutosten valmistelussa lainsäätäjä tulee ottaa huomioon perhe-elämään liittyvät moninaiset sukupuolittuneet hoiva- ja huolenpitovelvollisuudet, jotka eivät välttämättä taivu kaavamaisiin etuusehtoihin.

Janas Pirkko
Tasa-arvovaltuutetun toimisto

Ratilainen Ella
Tasa-arvovaltuutetun toimisto